

**ὁ δεσμός
τῆς οἰκογενείας
εἰς τὴν Ἑλλάδα
(ἐπισκόψεις
βιβλιογραφίας)**

ὑπὸ

ΚΛΕΙΟΥΣ ΠΡΕΣΒΕΛΟΥ

*Καθηγητῆς Κοινωνιολογίας
Πανεπιστημίου Λουβαίν, Βέλγιον*

Κατὰ μετάφρασιν ἐκ τοῦ περιοδικοῦ τῆς Διεθνoῦς Ἐπιστημονικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῆς Οἰκογενείας (The International Scientific Commission on the Family (ICOFA) c/o Centre de Recherches Sociologiques, Belgium, τᾶχος 3).

Εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὡς καὶ εἰς τὰς λοιπὰς μεσογειακὰς χώρας, ὁ θεσμός τῆς οἰκογενείας δὲν κατατάσσεται μεταξύ τῶν θεμάτων τῆς ἀδιαλείπτου ἐπιστημονικῆς διερευνήσεως. Εἰς τοὺς ἀντικειμενικοὺς παράγοντας τοὺς δυναμένους νὰ δικαιολογήσουν αὐτὴν τὴν κατάστασιν συγκαταλέγονται τὰ διατιθέμενα περιορισμένα οικονομικά μέσα ὡς καὶ τὸ γεγονός ὅτι αἱ κοινωνικαὶ ἐπιστῆμαι εἰς τὴν χώραν αὐτὴν εὐρίσκονται ἀκόμη εἰς τὸ στάδιον τῆς νηπιακῆς ἡλικίας. Εἰς τοὺς ὡς ἄνω προστίθενται καὶ τινες ὑποκειμενικοὶ παράγοντες, οἱ ὅποιοι διαιωνίζουσι τὴν ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαν ἀδυναμίαν. Εἰς ἐξ αὐτῶν εἶναι ἡ πίστις ὅτι ἡ οἰκογένεια ἀποτελεῖ τὸν ἀκρογωνιαίον λίθον τῆς ἐλληνικῆς κοινωνίας καὶ συνεπῶς δὲν χρῆζει ἐρεύνης, ἐφ' ὅσον ἡ δυναμικὴ τῆς, ὁ πλοῦτος τὸν ὅποιον περιρικλεῖ, αἱ ἀξίαι τὰς ὁποίας ἔχει υἰοθετῆσει, οἱ δεσμοὶ οἱ συνδέοντες αὐτὴν μετὰ τὴν κοινωνίαν, ὡς καὶ ἡ στρατηγικὴ θέσις τὴν ὁποίαν κατέχει ἐντὸς τοῦ ἐλληνικοῦ κοινωνικοπολιτιστικοῦ συνόλου, τῆς ἐπιτρέπουσι νὰ προσαρμοῦνται εἰς τὰς συνεχῶς μεταβαλλομένας καταστάσεις. Ἀλλὰ τὴν ἀντίληψιν αὐτὴν ἤλθον νὰ κλονίσουν ὀρισμένα γεγονότα, ὡς ἡ αὐξησις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν διαζυγίων καὶ ἡ σημαντικὴ ἐλάττωσις τοῦ ποσοστοῦ τῶν γεννήσεων.¹

Ἐκτὸς τούτου ἡ ὁλοῦν βαθύτερα συνειδητοποίησις τῆς θετικῆς συμβολῆς τῶν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν ὡς καὶ τῶν ἐπιστημῶν τῆς συμπεριφορᾶς εἰς τὴν κατανόησιν τῶν μηχανισμῶν τῆς κοινωνίας καὶ τῶν μεταξύ τῶν ἀτόμων σχέσεων, συντέλεσαν ὀριστικῶς νὰ προωθηθῇ εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς τρεχοῦσης δεκαετίας ἡ οἰκογένεια εἰς τὸ προσκήνιον τῆς ἐπιστημονικῆς διερευνήσεως.

Μολοντί, ὡς ἤδη ἐλέχθη, ἡ οἰκογένεια δὲν ὑπῆρξεν ἐν Ἑλλάδι ἀντικείμενον μεθοδολογικῶν μελετῶν οὔτε συγκαταλέγεται εἰς τὴν διδακτικὴν ὕλην τῶν προγραμμάτων (εἴτε τῶν Πανεπιστημιακῶν εἴτε τῶν τῆς Μέσης Παιδείας), ἐν τούτοις διεξάγονται, ὡς βλέπομεν κατωτέρω, σποραδικαὶ περὶ αὐτῆς ἐρευναι.

Ἐπὶ τὸν προκειμένου καὶ πρὸς διάσφαισιν τῶν συγχρόνων κατευθύνσεων τῆς ἐλληνικῆς ἐρευνῆς ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς οἰκογενείας εἶναι ἀνάγκη νὰ σημειώσωμεν τὰς ἐξῆς τέσσαρας διαπιστώσεις:

1. Τὸ ὁλικόν (ἀκαθάριστον) ποσοστὸν τῶν γεννήσεων, τὸ ὅποιον κατὰ τὴν περίοδον 1926-1935 ἦτο 30/1.000, καθῆλθεν εἰς 17/1.000 τὸ 1965 καὶ 1966. Ἐξ ἁλλου ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκτρώσεων κυμαίνεται ἐτησίως μεταξύ τῶν 100.000καὶ 150.000, ἴσῳ ἐξισοῦται πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν γεννήσεων. Βλέπε «Ἐξέλιξις τοῦ Ἑλληνικοῦ Πληθυσμοῦ καὶ Δημογραφικὴ Πολιτικὴ», Ἀθήναι, Ἰούλιος 1968, σελ. 2, 3 καὶ 16.

Πρῶτον. Ἡ γενομένη ἦδη ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς τρεχοῦσης δεκαετίας ἐρευνα δύναται νὰ διακριθῇ, μετὰ τὴν τὸν τρόπον προσεγγίσεως, εἰς ἑφημεροσμένην καὶ εἰς ἐρευνην ἀποσκοπούσαν εἰς τὴν χάραξιν ὀρισμένης πολιτικῆς μετὰ τὴν ἐμφασιν εἰς τὴν ψυχολογικὴν, ψυχοπαθολογικὴν, συμβουλευτικὴν (ἢ τάσις αὐτὴ εἶναι νεωτάτη) καὶ παιδαγωγικὴν διάστασιν τῆς οἰκογενείας, καὶ εἰς τὴν βασικὴν ἔρευναν, ὡς αὕτη ἐμφανίζεται εἰς τὰ ἔργα ἔθνομολογικῶν, κοινωνικῶν ἀνθρωπολογικῶν, δημογραφικῶν καὶ, εἰς μικροτέραν ἴσως κλίμακα, κοινωνιολογικῶν περιεχομένου.

Δευτέρον. Λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς κεντρικῆς θέσεως τῆς ἐλληνικῆς οἰκογενείας ἐντὸς τῆς ἐθνικῆς ἢ τῆς ἐξῆς (εἰς τὴν περιπτῶσιν μεταναστῶν) πολιτικῆς ἀναπτύξεως, ὅλαι αἱ μείζονες ἐπιστημονικαὶ ἐκδόσεις ὄχι μόνον ἀναφερόμεναι εἰς τὰς κοινωνιολογικὰς ἐπιστήμας ὡς καὶ εἰς τὰς ἐπιστήμας τῆς συμπεριφορᾶς ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς πολιτικὰς ἐπιστήμας, τὰ οικονομικά, τὴν μετανάστευσιν, τὴν κοινοτικὴν ἀνάπτυξιν, κτλ., περιλαμβάνουσι τὴν οἰκογένειαν μετὰ τῶν κυριωτέρων μεταβλητῶν αἱ ὁποῖαι ἐρμηνεύουσι τὴν εἰς τὰς ἐκδόσεις αὐτὰς ἀναλυομένην ἢ ἐξηγούμενην μορφήν τῆς οἰκογενείας. Τὸ αὐτὸ ἴσχυει καὶ διὰ τὰ λογοτεχνικὰ ἔργα.

Ἡ σύλληψις ἐνὸς ρομαντικοῦ, ρεαλιστικοῦ ἢ ἱστορικοῦ μυθιστορηματικῶν δὲν δύναται νὰ ἀγνοήσῃ τὴν ἐνεργὸν συμμετοχὴν (τὸν ρόλον) τῆς οἰκογενείας (ἢ τῆς συζυγικῆς διάδοξ) εἰς τὴν διάταξιν καὶ τὴν πλοκὴν αὐτοῦ. Παρεπιπτόντως ἡ συνεχὴς αὐτῆς παρουσία τῆς οἰκογενείας εἰς τὴν ἐλληνικὴν λογοτεχνικὴν καὶ ἐπιστημονικὴν σκέψιν ὑποδηλοῖ ὅτι ἐμπεριστατομένη ἀνάγκη τοῦ περιεχομένου τῶν ἐκδοθέντων ἦδη ἔργων εἶναι δυνατόν νὰ καταδειχθῇ ὅτι ὑφίσταται συνεχὴς, ὄχι ὁμοῦς ἀκόμη ὑπὸ συγκεκριμένην μορφήν, κοινωνιολογία τῆς οἰκογενείας.

Τρίτον. Δεδομένου ὅτι ὁ κύκλος ἐκπαιδεύσεως τῶν μελετητῶν εἶναι πολὺ ἐνυδρὸς, εἶναι καταπληκτικὴ ἡ ποικιλία τῶν τεχνασμάτων καὶ τῶν ἐφαρμάσεων τῶν ὁποίων ἐπινοοῦν διὰ τὴν μελετήσασιν τὴν πραγματικότητα τῆς ἐλληνικῆς οἰκογενείας.

Τέτατον. Διεξάγεται ἐρευνα εἰς διάφορα Κέντρα ἐρευνῆς καὶ πρακτικῆς ἐφαρμογῆς. Ἰνστιτούτα ἢ Ὄργανισμοὺς, οἱ περισσότεροι ἐκ τῶν ὁποίων χρηματοδοτοῦνται ὑπὸ ἰδιοτικῶν κεφαλαίων. Τὸ ΕΚΚΕ, ὄργανισμὸς ἱδρυθεὶς ὑπὸ τῆς UNESCO πρὸ δεκαετίας καὶ πλέον. ἔχει σκοπὸν νὰ προαγάτῃ τὴν ἐρευναν τῆς οἰκογενείας ἐπὶ γαλιότηρας βάσεως.

Ὁ κατ' ἀνάγκην σύντομος καὶ ἀτελής κατάλογος προσφάτως ἐν Ἑλλάδι ἐκδοθεισῶν ἔργων τῶν κύκλων τῶν

κοινωνικῶν ἐπιστημῶν, διασαφηνίζει τὰς ὡς ἄνω διαπιστώσεις.

1. Ἐφηρμοσμένη καὶ εἰς τὴν χάραξιν ὀριζομένης πολιτικῆς ἀποσκοποῦσα προσέγγις τοῦ θέματος

Alevizatos, G. and Lýtetsos, G., «A Preliminary Report of Research Concerning the Attitudes of the Families of Hospitalized Mental Patients», *The International Journal of Social Psychiatry*.

Ἐξέλιξις τοῦ Ἑλληνικοῦ Πληθυσμοῦ καὶ Δημογραφικῆς Πολιτικῆς, Ἐκθεσις Ἐπιτροπῆς Δημογραφικῆς Πολιτικῆς, Ἀθῆναι 1968, σελ. 60.

Κουρέτας Δ. καὶ Παπαθωμῶπουλος Ε., «Ψυχοπαθολογία τοῦ διὰ συνοικιστοῦ γάμου ἐν Ἑλλάδι», Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὴς τῆς Σχολῆς τῶν Νομικῶν καὶ Οἰκονομικῶν Ἐπιστημῶν Θεσσαλονίκης, τόμ. 14, 1968, ἀρ. 3, σσ. 527-537.

Safilios-Rothschild, C., «Deviance and Mental Illness in the Greek Family», *Family Process*, 7 (1968).

Safilios-Rothschild, C., «Socio-Psychological Factors Affecting Fertility in Urban Greece», *Journal of Marriage and the Family*, 31, 1969, 595-606.

Stavropoulos, A., Bilan analytique et clinique du Centre Experimental de consultations prémaritales et conjugales de la Société Hellénique d' Eugenisme à Athènes (unpublished thesis for the «Licence» degree in Psychology), Louvain: Faculty of Psychology and of the Sciences of Education, 1970, 106 pp.

Stavropoulos-Kokkotakis, H. A., Con-

tribution à l'étude des attitudes familiales (unpublished thesis for the «Licence» degree in Psychology), Louvain: Faculty of Psychology and of the Sciences of Education, 1969, 136 pp.

Tavlaridou, A., *Community and Family Attitudes toward the Handicapped*, First Mediterranean Congress for Rehabilitation (1959), Athens: Center for Mental Health and Research, 1959.

2. Βασικαὶ προσεγγίσεις

α) Εἰς τὴν Ἐθνολογίαν καὶ Ἀνθρωπολογία

Campbell, J. K., *Honour, Family and Patronage. A Study of Institutions and Moral Values in a Greek Mountain Community*, Oxford: Clarendon Press, 1964.

Kavadias, G. B., *Pasteurs nomades méditerranéens-Les Saracatsans de Grèce*, Paris: Gauntiers-Villards, 1965.

Peristiany, J.G. (ed.), *Honour and Shame-The Values of Mediterranean Society*, London: Weidenfeld & Nicholson, 1966.

Triandis, H., Vassiliou, V., Nassiakou, M., «Some Cross-Cultural Studies of Subjective Culture», Technical Report No. 45, Urbana, Group Effectiveness Lab., 1967.

UNESCO, *Six villages d'Épire*, Mission Reports, No. 11, 1961, by Henri Mendras.

β) Εἰς τὴν Δημογραφίαν καὶ Κοινωνιολογίαν

Friedle, E., *Vasilika: A Village in Mo-*

dern Greece, New York: Holt, Rinehart and Winston, 1962 (Gives a detailed discussion of the dowry institution in Greece and its relationship to marriage).

Lambiri, I., *Social Change in a Greek Country Town*, Athens: Center of Planning and Economic Research, Research Monograph Series No. 13, 1965.

Safilios-Rothschild, C., «A Comparison of Power Structure and Marital Satisfaction in Urban Greek and French Families», *Journal of Marriage and the Family*, 29, 19, 67: 345-352.

Valaoras, V. G., Polychronopoulou, A., Trichopoulos D., «Control of Family Size in Greece, (The Results of a Field Survey)», *Population Studies*, 18, 1965: 265-278.

Vassiliou, G., «Aspects of Parent-Adolescent Transaction in the Greek family». Contribution to the Symposium: Patterns of Interaction of the Adolescent Within his Family. 6th International Congress of Child Psychiatry, Edinburgh, July 25-29, 1966 (mimeographed).

Δύο ἐπιστημονικαὶ ἐρευναι διεξάγονται ἤδη εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἡ μία ἐπὶ τῆς οἰκογενείας καὶ τοῦ ἐκσυγχρονισμοῦ (ὑπὸ Dr. C. Safilios-Rothschild), ἡ ἄλλη ἐπὶ τῆς κοινωνικῆς συμμετοχῆς καὶ τοῦ τρόπου ζωῆς τῶν οἰκογενειῶν (ὑπὸ τῆς συγγραφέως τῆς παροῦσης ἐπισκοπῆσεως). Ὅταν ἀποκτησωμεν περισσότερας γνώσεις ἐκ τῶν διεξαγομένων ἐρευνῶν εἶναι δυνατόν νά στρέψωμεν τὰς προσπάθειας μας εἰς τὴν διαμόρφωσιν κοινωνιολογίας τῆς οἰκογενείας διὰ τοὺς σκοποὺς τῶν ἐρευνῶν ὅσων καὶ τῆς διδασκαλίας.

«εἰπέ μοι, ὦ γύναι, ἄρα ἤδη κατενόησας τίνας ποτὲ ἔνεκα ἐγὼ τε σὲ ἔλαβον καὶ οἱ σοὶ γονεῖς ἔδωσαν σε ἔμοι; ὅτι μὲν γὰρ οὐκ ἀπορία ἦν μεθ' ὅτου ἄλλου ἐκαθεύδομεν ἄν, οἶδ' ὅτι καὶ σοὶ καταφανὲς τοῦτ' ἐστί. βουλευόμενος δ' ἔγωγε ὑπὲρ ἐμοῦ καὶ οἱ σοὶ γονεῖς ὑπὲρ σοῦ τίν' ἂν κοινωνῶν βέλτιστον οἴκου τε καὶ τέκνων λάβοιμεν, ἐγὼ τε σὲ ἐξελεξάμην καὶ οἱ σοὶ γονεῖς, ὡς εἰκόασιν, ἐκ τῶν δυνατῶν ἐμέ. τέκνα μὲν οὖν ἂν θεὸς ποτε διδῶ ἡμῖν γενέσθαι, τότε βουλευσόμεθα περὶ αὐτῶν ὅπως ὅτι βέλτιστα παιδεύσωμεν αὐτά: κοινὸν γὰρ ἡμῖν καὶ τοῦτο ἀγαθόν, συμμάχων καὶ γηροβσκόων ὅτι βελτίστων τυγχάνειν· νῦν δὲ δι' οἴκου ἡμῖν ὅδε κοινός ἐστιν. ἐγὼ τε γὰρ ὅσα μοι ἔστιν ἅπαντα εἰς τὸ κοινὸν ἀποφαίνω, σὺ τε ὅσα ἠνέγκω πάντα εἰς τὸ κοινὸν κατέθηκας. καὶ οὐ τοῦτο δεῖ λογιζεσθαι, πότερος ἄρα ἀριθμῶ πλείω συμβέβληται ἡμῶν, ἀλλ' ἐκεῖνο εὖ εἰδέναι, ὅτι ὁπότερος ἂν ἡμῶν βελτίων κοινωνὸς ἦ, οὗτος τὰ πλείονος ἄξια συμβάλλεται».